

Ýol / hekaýa

Category: Ertekiler, Hekaýalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 21 января, 2025

Ýol / hekaýa ÝOL

Beýik depä meňzeş, gylyç bilen kesilen ýaly iki bölek çägäniň ortasyndan düýe ýodajygy geçýär. Saç-sakgaly ösgün ýolagçy şunuň günbatar tarapdakysynyň gyrasyna geldi. Holha-da oba, heniz ýatmandyr. Itleriň üýrýän sesleri eşidilýär. Güýzüň başy bolsa-da, gije çigräpdür. Ýöne bu çigreklik onuň köz salnan ýaly gursagyny sowadyp bilenok. Teşnelikden ýaňa agzyna sygmajak bolýan dili bilen ýarçyk-ýarçyk dodagyny ýalaşdyrды, buz ýalyjak çägeden gysymlap gursagyna goýdy. Köşeşenok. Aýagam öňe ädilenok. Ýadawlykdanmyka? Mümkün. Şunça uzak menzil geçen aýaklar sesýetimdäki oba barmagy kyn görýär. Onda nirä gelýär?

Ýeňse tarapdan pyşgyrma eşidildi. Ol ürken towşan ýaly, ziňkildäp, gaňrylyp seretdi. Gijiräk galan dört-bäş sany sagylýan düýeler öri meýdandan oba tarap, müýnsüz halda mytdyldaşyp barýarlar. Iň yzkysynyň tagmasyny görmänem tanady... Sülgünleriňki. Goşa çäge göýä atagza meňzäp gysyp-gowrup barýardy. Eginleri ýygrylyp aşak oturdy. Sülgün... ony niçik garşylarka? Olar heniz ağaç telärden öýe giren dälidir. Ejesiniň edähedi şeýle: düýe ýüň ýorganyň içinde üşeyänçä daşarda ýatýar. Sülgünem ýanynda. Diýmek usullyk bilen turzup, gürleşmek boljak. Eýsem, näme barada gürleşmeli? Ol gözünü

ýola dikip garaşýandyr, ýöne ýeňiş bilen gelerine. Uruş weli, entegem gutaranok.

Ýigidi indi der basdy. Laplap ýanýan gyzgyn ýüzüni symgylt aýa-da görkezmejek bolýan şekilli iki eli bilen ýapyp, ýüzinligine süýndi. Ol ogry kimin, obanyň ýataryna garaşyp, başyndan geçenleri göz önüne getirdi.

...Otly şakgydyk-şak edip, gündogara tarap süýnüp barýar. Goh-galmagal köşeşenok. Wagonyň içine asudalyk aralaşdy. Watan gullugyna barýanlaryň köpüsi irkildi. Gyrada ýerleşen Sylabyň içi gysdy: Oba, Sülgün, ejesi ýadyna düşdi. Sülgün bilen soňky gije duşuşygy ýatlanynda ýüreginiň urmasy artyp, kükregini ýaraýjak-ýaraýjak boldy. Eh, şumat gümür-ýamyr edişmäge biri tapylsady! Edil şol mahalam onuň ýanyna inçemik, ortadan uzynlak ýigit geldi:

– Ýüregiň gysýamy?

– Hä, biraz.

Ýigit oturyp, arkasyndaky goşhaltasyny aldy-da ortada goýdy.

– Gel, garbanaly.

– Sag boluň.

Ýigit töweregine ýalt-ýult edip, haltadan arak çykaryp, kürüşgä guýdy.

– Hany al, pikire çümüp oturma, gaýgyň egsiler.

Ol özelenip iki-üç gezek mürähet edensoň, sylap jyňkydyp goýberdi. Iki çüýşe boşadylansoň, kelleler mazaly sämedi.

– Gel, tanşaly, adym Möwlam.

– Sylap.

Möwlam ah çekip, kellesini penjeledi:

– Yzymda üç çagam galdy.

– Meniň bolsa, söýgilim, ejem.

Ýene az-kem derdinişdiler. Birden Möwlam ony gaçmaga ündedi. Sylabyň gözleri giňden açyldy:

– Ni-nirä?

– Ho-ol, uruş gutaranda geläýeris.

Başy aýlanýan Sylap ýüzini бүрүşdirip pikirlenjek boldy. Bolmady. Pikiri garjaşdy. Otly saklandy. Ýoldaşy ony çekip turuzdy-da, süýrekläp ugrady.

Olar düşdüler, hiç kimem aňlamady, onsoň göni garalyşyp görünýän daglyga tarap yöneldiler. Tümlük ukusyna sak, ynjuk itlerdenem gizledi.

...Sylap ýalpa gözlerini açdy. Düýbünde ýatan düýe ýaly daşynyň kölegesi gysgalypdyr. Dag howasy petiş, bu önem kellesi

agyrýan Sylabyň ýüregini gysdyrdy. Onuň agzynyň içi gus-gury, nem ýoga meňzeýär. – Turduňmy? Golaýjakda buz ýaly çeşme bar, ýuwun-da hezil et.

Zompa çykyp Möwlamyň şadyýan sesine Sylap tisgindi, onsoň ýokary turup, argynlyk bilen çeşmä tarap ugrady. Ol öwrülip gelende, Möwlam goşhaltadan çörek, gowrulan et çykaryp ortada goýupdyr. Kürüşgäniň ikisem suwdan doly. Sylap çay içmegi küýseýär, ýöne hany tüňçe? Ýoldaşy muny duýan ýaly oňünden aýtdy:

– Ot ýakmak bolmaz, tüssesi daşdan görünýär.

Garbandylar, onsoň kybla tarap gitdiler. Ikindiniň oň ýanynda uly gowak tapyp, şol ýerde jaýlaşdylar. Sylap alasarmyk ýagdaýda oýaly-ukuly ýatdy. Ýöne gözlerini açsa, ýoldaşynyň şo bada oýanyp bilýänligine geň galdy. «Bi nä, düzüwli uklabam bilenok. Maňa ynanmaýarmyka?» diýip oýlandy. Şu ýerde Möwlamyň türkmençe çalgırt gepleýänligem ýadyna düşdi. Soramaga weli, bogny ysmady. Sebäbi ýoldaşy az gepleýär, özem sähel zada yzgytsyzlanýar. Başky mähribanlygyny бүтінлеý unudyp barýar.

Gowagyň içi garaňkydy. Daga serginlik aralaşdy. Niredendir bir ýerde baýguş jakyrdady. Ol ýoldaşynyň dem almasyna diň salýanlygyny bilip ýatyrady. Bu gije ikisem süwütli uklap bilmedi. Onsoň guşlar örmänkä ýola düşdüler. Üçünji gün azyklary gutardy, bary-ýogy el ýaly gaty çörek galdy. Möwlam golaý-goltuma aýlanmaga gitdi. Ýeke galan Sylap çay gaýnatmagy ýüregine düwdi. Ol oýtagrak ýerde ot ýakdy. Gaýnamaga az galanda haşlap gelen Möwlam çöplemäni depeläp söndürdi:

– Näme, janyňdan irdiňmi? Çaysyz ölmersiň, emma ot ýaksaň... – Ol gaharly ýuwdy: – Şundan şeýläk menden rugsatsyz ýekeje ädimem hereket etme.

Sylap dikeldi. Ýoldaşynyň ganguýma gözleri içinden-bagryndan geçip gelýärdi. Birbada sussy basylan Sylap: «Bu dogry aýdýa, ot ýaksaň, nirdeligiňi mälim etdigiň bolýa» diýip, özi özüni köşeşdirip, beýleräk çekildi. Ýöne onuň «rugsatsyz hereket etme» diýeni dura-bara janyna batdy. «Bi, nä meni jylawlaýa? Aý hawa-da, munsy-da dogry. Ol meni ir, otlynyň içinde owsarlady, erkimi eline aldy» diýip, ahyry ýene Möwlama garşy delil tapmady.

Olary günuzyn açlyk horlady. Sylabyň gözleri garaňkyrap ugrady. Ol: «Şunuň oňan ýerinde oňmasam, toprak başyma» diýip, dişlerini berk gysdy. Gün ýaşanda Möwlam: «Ýoňsuz gapdalymyzda süri goýun bar, şoňa gideli» diýdi.

Çopan goşuna golaýlanlarynda Möwlam Sylaby böwürslenlikde galdyryp, ep-esli wagtdan goltugy çebişli dolanyp geldi. Sylap ýoldaşynyň ýagdan gyl sogrulan ýaly edip ogurlap bilşine haýran galdy. Bu onuň ogry şärigi bolşunyň ilkinji gezegidi. Ertesi günuzyn gowakda boldular. Eti kaklap, basym guratmak üçim gyzan daşa serdiler. Ýassy çemesi Sylap irkildi. Onuň düýşüne Sülgün girdi. Ol ertekilerdäki periler ýaly asmandan uçup geldi-de, Sylaby goltugyna alyp äkitjek boldy. Ýaňy asmana galanda Möwlam Sylabyň aýagyndan tutmaga ýetişdi.

– Goýber. Goý-ber diýýän.

Möwlam urnup ýatan ýoldaşyny yralap, oýardy.

– Düýşürgediňmi?

– Hym-m.

– Köp dynç aldyk, ýola düşeli.

– Biz nirä barýas-a?

Möwlam ajy ýylgyrdy:

– Dost jan, muňa gaçgak durmuşy diýerler, sergezdansyň.

Ýaňy süýji ukynyň hözirini görüp başlan Sylap ýokuş görse-de, ýoldaşynyň yzyna düşdi. Olar ysgyn-deramatdan gaçýança ýörediler. Çörek ýok, diňe et, olam ýüregiňi düýtmeläp barýar. Sylap içegeleri jukurdap, halsyz bolsa-da, çydamagy ýüregine düwdi. Ýoldaşy dillendi: – Ho-ol dag etegindäki ýeke çatmany gördüňmi?

– Hawa.

– Şoňa git-de, çörek äkel.

– Ömrümde ogurlyk edemok.

Möwlam içýakgyç güldi:

– A sen, mundan öň gaçgak bolup gördüňmi? Indem akyllysyran bolýarmyň?..

Sylap dodagyny dişledi: «Bu ýene-de mamla. Onnoňam, hökman ogurlamalymy? Gaçgakdygymy kim bilýä? Öz obamyz-a daş, bu taýda-da, sorap durmazlar. Sorasalar-da, ötegçi diýerin-dä. Göniläp baraýyn. Bizi doýrar ýaly çörek o çatmadan tapylarmyka? Tapylar. Ýeke bolsa, azajygy bardyr». Ol gozganyp pikirlenmegini dowam etdi: «Belki, munuň penjesinden sypmaga mümkinçilik dörändir. Emma nirä gitmeli? Ýoldaşyňdan gaçmak, namartlyk bolaýmasyn? Onuň gulagyna uzakdan Sülgüniň inçejik owazy eşidilen ýaly boldy: «Sen bu ady eýýäm aldyň. Watandan gaçyp ýörsüň».

Sylap töweregine ýalt-ýult edip, ýokary galdy. Möwlam ýoldaşynyň içki harasatyny aňlan şekilli güňleç seslendi:

– Nirä?

– Çatma.

– Ağşam bile gideris, oña çenli çyda.

Diýmek ynananok. Gaçar öýdýär. Asyl ol, munuň elinde ýesire meñzeýär.

...Möwlam ýassy çemesi çatma baryp, ep-esli eglenip, Sylabyň bukuda duran ýerine demi-demine ýetmän, öwrülip geldi. Onuň ýüregi hut kükregini ýaraýjak bolýan şekillidi. Her hal, Sylap bu ýagdaýy basym ünsden düşürdi, sebäbi ýoldaşynyň elinde bir tegelek gömme ojak çörek, kiçeňräk haltada-da dört-bäş ýugurlyk un bardy. Möwlam gyssady, onsoň daga tarap ylgaşyp gitdiler.

Daga ýetenlerinde hem Möwlam sägindirmedi. Güýçlerinde baryny edip, öňe gitdiler.

Daňa golaý iki ýoldaş halys surgunyp, näme bolsa, şol bolsuna urup, bir agajyň düýbünde süýndüler.

Sylap gün arkasyny gyzydyranda oýanyp, ýoldaşyna seretdi. Ol geň galmakdan ýaňa tirsegine daýananyny bilmän galdy. Möwlamyň kellesi daňylgydy, sargydan syzlap çykan gan doňupdyr. Özem ilkinji gezek sarsman ýatyr.

– E-eý, Möwlam, hany tur!

– Häh! – Ol gözlerini ýalpa açyp, dikeldi-de, başyny saldy. Çaky müýnli ýaly, gözlerini Sylabyňky bileb sataşdyrmajak bolýar. – Kelläňe näme boldy?

– Aý, şo çatmadaky yetginjek nejis eken. Un bermejek bolup, taýak bilen urdy.

– A sen näme etdiň?

– Görýäň-ä.

Ol halta tarap elini ümledi-de, töweregine nazar aýlap, öňdäki düýedenem uly daşa tiňkesini dikdi. Uzak mahallap gözleýän zadyny tapana meňzäp, ýeňillik bilen dem aldy. Ýylgyrды hem. Ýoldaşyndaky bu özgerişler Sylabyň nazaryndan sypmady. Şeýle-de bolsa, öňki gürrüňine degişli sowaly gaýtalady:

– Senem urduňmy?

– Juk.

– Onda nähilu sypdyň?

– Ony bogup öldürdim.

– Nä-me?! – Sylap onuň alkymyna dykylyp bardy. Gahardan ýaňa alýan demi Möwlamyň ýüzüne urlup gitdi:

– Diýmek sen ganhor-da?

– Hawa, häzir ondan beterräginem eşidersiň – Ol içýakgyc

ýylgyryşyny edip, perwaýsyzlyk bilen öwrüldi-de, şol daşa garşy ýöneldi.

Sylap birbada saňgaty boldy, gulaklary saňlap, başy aýlandy. Şeýle halda näçe mahal duranyny bilmän, yraň-daraň bolup bärden baranda Möwlam goş-golaňlary ykjamlap otyrды. Ol hatda Sylabyň gelenliginem duýmady. Dünýäni unudypdyr. Soňky sözler Sylabyň gulagyna ilmedi. Onuň ýumrugy daş ýaly düwleşip, göwresi awunyň üstüne zyňjak ýolbarsa meňzedi.

– Ikiden birini saýla: – ýa-ha meň bilen gidersiň ýa-da şu ýerde guma garylyp galarsyň. Pikirlenmäge iki minut wagt berýän.

Sylap diňe sapaňçanyň kiçijik agzyny görýärdi.

Eýsem şeýle pursat nätmeli? Onuň gulagyna Sülgüniň sesi eşidilen ýaly boldy, ýöne näme diýenligine düşünmedi.

– Wagtyň dolup barýa, çaltyrak!

Gazaply sese tisginen Sylap, bars çakganlygynda arkanlygyna zyňdy-da, aýagynyň burny bilen sapaňçany kakdy. Sapaňça atylyp, ýoňsuz daşlykdaky ownuk daşlygyň içine düşdi. Möwlam garşydaşynyň garnyna münüp, kellesini daşa urdy. Sylabyň gözlerinden ýalpa ot çykyp, başy aýlandy. Ol bir elini ýeňsesine goýup, beýlekisi bilen üstündäkiniň boýnundan tutmaga ýetişip, özüne çekdi. Möwlam ony bogup başlady. Demligi daralyp Sylap onuň elinden tutup, biraz gowşatdy. Ýöne beýle ýagdaýda heläk boljaklygyny ikuşsyz aňdy. Nätmeli? Pikirlenmäge-de pursat ýok.

Ol jynyssyz gygyryp, silkindi. Içaly az-kem gyşardy welin, bogazyna elini ýetirdi, soň ikisem birfb ellerini goýberip, gujaklaşyp togalandylar. Kertden uçmaga iki-üç ädim galdy... Dikleşip biri-biriniň egninden tutup, möjek ýaly seredişdiler. Sylap biraz demini düzensoň, çakganlyk bilen garşydaşynyň bilinden tutup, içinden çilşirip, öňe egip, ýykyp bildi. Dikelip-dikelmänkä-de bar güýjüni jemläp, içine depdi. Kertden uçan garşydaşynyň sesi uzak mahallap gulagyndan gitmedi.

Ýüzi persala, on iki süňňo soka salnana dönen Sylap ilki haýsy ýeriniň agyryanlygynam bilmedi. Dura-bara özüni dürsedi, şonda sag çigniniň almaz bilen dilnen ýaly awaýanlygyny duýdy. Gaňrylyp seredende, ganyň köýneginden sarkyryanlygyny gördi. Ok gyltyzyrak kakypdyr. Ony sarady. Ol dagdan düşmek üçin yrgyldap ugrady. Onsoň nirä gitmeli? Obamy?! Sylap dikeldi. Oba göz aýlady. Rahatlyk. Itleriň sesem galysypdyr. Ol obanyň ýokary çetini nazarlap ýöredi.

– Hiýh... Gyz yralanmagyndan tisginip oýandy-da – Kimsiň? – diýip, ýuwaşja pyşyrdady.

– Çüş-ş, Sylap.

– Kim?!

– Sylap.

Henizem gulaklarynyň eşidenine ynanmadyk gyz ep-esli mahal gozganman oturdy, soň horruldaýan ejesine bir ser saldy-da, telärden syrylyp düşdi. Oýdaky daş guýa tarap ýöneldi. Gelenlerinde gyz ilki dillendi:

– Basym öwrülipsiň, ýaralandyňmy?

Ýigit ýuwdundy.

– Ejeň sowuk ýurda düşendir öýdüp, düýe ýünden jorap öryä. Menem ejemden ogrynça ellik.

Sylapdan ýene jogap bolmady.

– Hiýh, oglan, mysalaň nätüýsli, hany soldat eşigiň?

Hemişekiligi bolsa, ol Sülgüni bagryna basardy. Häzir edil keseki ýaly. Iň kyn pursatlarda-da şu gyz-a oňa güýç-kuwwat beren? Indi nä ýeke sözem aýdyp bilenok.

Ahyry Sylap saňňyl-saňňyl edip, günleç seslendi:

– Gaç-gaçdym.

– Aý, goýa? – Gyz ýylan gören ýaly yza çekildi. Sylap aldawa düşüp, gören hupbatlaryny aýtmagy ýüregine düwüp gelýärdi. Pikiri serçelere atylan seçmä meňzäp, pytyrady. Gyzyň indi bütinleý kesekä öwrülendigini duýdy.

– Nä ýüzüne gelýäň? Wah, maňlaýym şor eken – Gyz möňňürip aglamazlyk üçin barmagyny dişledi.

– Sül... Sül-gün, geç, gün... günämi...

– Ug-ra!!

Gyz yzyna öwrülip, ylgap gitdi. Sylabyň ýüregi üzülene döndi. Ol oýdan çykyp, öýlerine nazar aýlady. Bildirýär, çyra öçügsi ýanyp dur. Ejesi igini ýanynda goýup, irkilendir. Ene... hemişe gyzdan soň ýada düşgüç bolýar. Şumat barsaňam mukaddes ojağyna kabul etse gerek, sebäbi ene ýüregi dözümsiz bolýa.

Ol öýlerine tarap ýörejek boldy. Bolmady. Edil aýaklary duşaklanan ýaly, gymyldanok... Ene... ogluny düýşünde görüp, gürleşýändir, sag-salamat gelmegini isleýändir. Belki, ony az mahallyk şujagaz bagtyndan mahrum etmeli däldir. Perzendiniň gaçgakdygyny bilen ene ýüregi näder?

Ýigidiň soňky umydy üzüldi. Yraň-daraň edip, ileri ýöneldi. Obadan mazaly daşlaşansoň ýene sägindi. Eýsem, başga çykalga ýokmuka?

Sylap soňky gezek gaňrylyp oba seretmek isledi, emma bogny
ysman, öňe ynamly gadam urdy.

Egrem-bugram ýol ony göni raýon merkezine alyp baryardy.

© Annatagan NURGELDIÝEW. Hekaýalar